

ATAD

Makale Türü: Araştırma makalesi

Geliş Tarihi: 18.05. 2021

Kabul Tarihi: 20.06. 2021

Article Type: Research article

Submitted: 18.05. 2021

Accepted: 20. 06. 2021

Derya GEÇİLİ¹

BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI SIRASINDA AÇILAN TOPÇU MESAHA MEKTEBİ

Öz: Birinci Dünya Savaşı, devletlerarası ilk topyekûn savaŐtır. BaŐta, Osmanlı Devleti bu büyük savaŐta tarafsızlığını ilan etmiştir. Ancak, Almanya ile gizli ittifak anlaşmaları imzaladıktan sonra savaşa dahil olmuŐtur. Osmanlı Devleti, savaş baŐladıđında bazı cephelerde topçu mesahacı yetersizliğinden dolayı zor bir durumda kalmıŐtır. 1916 yılı sonlarında Harbiye Dairesine bağlı Umur-ı Havaiye TeŐkilatı (Hava TeŐkilatı) açılmıŐ ve Őubenin layihası hazırlanarak yürürlüğe girmiŐtir. Bir süre sonra Hava Teşkilatına bağlı olarak Alman komutanların teklifleri ile Topçu Mesaha Mektebi açılmıştır. Savaş sırasında teknolojik alanda meydana gelen değişimler esas alınarak topçu mesaha mektebinde eleman yetiŐtirilmeye çalıŐılmıŐtır. Bu mektebin açılmasının nedeni; savaş sırasında topçuların atıŐlarında hedefe isabet etmelerini sağlamaktır. Topçu mesahacıların konuları daha iyi anlayabilmeleri, uygulama yapmalarına bağlıdır. Bu amaçla hem sınıfta ve hem de doğrudan görev verilerek eğitim almaları öngörölmüŐtür. Topçu Mesaha Mektebinde eğitim alanlar, topçu mesahacı olarak yetiŐtirilerek eleman açığı kapatılmaya çalıŐılmıŐtır. Bu çalıŐmada, Birinci Dünya Savaşında Topçu Mesaha Mektebinin açılma süreci ve aldıkları eğitim incelenmiŐtir. Topçu Mesaha Mektebi Talimatnamesi ile arŐiv belgeleri kullanılarak topçu mesahacıların yetiştirilmeleri süreci anlatılmıştır.

¹ Oğr. Gör. Dr., Niğe Omer Halisdemir Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü; degecili@hotmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-1579-9578>

Anahtar Kelimeler: Topçu, Mesaha, Mektep, Birinci Dünya Savaşı

The Artillery Measurement School that was Opened During the First World War

Abstract: The First World War was the first full-scale war among states. At first, the Ottoman State declared its neutrality in this great war. However, it was involved in the war after signing secret alliance agreements with Germany. When the war started, the Ottoman Empire was put in a difficult situation because of the lack of artillery measurement capability on some fronts. The Umur-ı Havaiye Organization (i.e. the Air Organization) of the Department of War was opened, the statement of the branch was prepared, and came in force. After some time, Artillery Measurement School was opened with the proposals of German commanders under the jurisdiction of the Air Forces. The purpose of this was to train staff in the artillery measurements school based on the changes in the technological field during the war. The reason why this school was opened was to ensure the hitting of the target during artillery fire. The better understanding of the issues in artillery depended on the practical knowledge of the staff. For this purpose, it was organized that the staff should receive training both in classrooms and in direct assignments. The purpose was also to cover the gap of staff by training the personnel in this Artillery Measurement School. In the present study, the opening process and the training provided in the Artillery Measurements School during the First World War are examined. The process of training artillery measurement staff is discussed below by using the archive documents and Artillery Measurement School Instructions.

Keywords: Artillery, Measurement, School, The First World War

GİRİŞ

İnsanoğlu barutu bulduktan sonra savaş sırasında istifade etmek maksadıyla topu icat etmiştir. İlk zamanlarda toplar, sadece bir namludan oluşmuş, bu namlu ise ağaçtan yapılmıştı. Bunun için özellikle kiraz ağacı tercih edilmişti. Daha sonraları kiraz ağacının üzeri demirle sarılarak dayanıklılık artırılmıştı. Her konuda olduğu gibi toplarda da zamanla değişikliklere başlanarak çelik kullanılmıştı. Çeliğin elastikiyetini artırmak için içerisinde yabancı maddeler

katılmıştı.² Toplar ile ilgili yapılan bütün bu yenilikler sonucunda savaşlarda etkili bir şekilde kullanılabilmeleri için topçu sınıfına ihtiyaç duyulmuştu. Böylece, mektepler açılarak topçular yetiştirilmeye başlanmıştır. Topçular, cephenin çok fazla gerilerinde düşmanın şiddetli ve korkunç bir bombardıman altında kalmalarını sağlamışlardır. Topçuların arazi üzerinde hareket edebilmeleri konusunda gösterilen bu gayretler güçlüleri de beraberinde getirmişti. Topçuların hedefi belirleyebilmeleri, arazi üzerinde yapılan ölçümlere bağlıydı. Topların savunma ve taarruz sırasında daha etkili kullanılmaları için bulunulan yerin mesaha edilmesi gerekiyordu.³ Bir arazinin incelemeleri yapıldıktan sonra kabataslak bir haritası hazırlanabilirdi. Arazi hakkında elde edilen bilgileri, bir deniz veya kara haritası şeklinde göstermek için yapılan işe mesaha adı verilmişti.⁴ Mesaha için arazilerin ölçülmesi ve haritalarının hazırlanmasında görev yapanlar ise mesahacılarıdır.

Osmanlı Devleti, Birinci Dünya Savaşı'nın başında tarafsızlığını ilan etmişti. Ancak savaşın kendi topraklarına sıçrayabileceğinin farkına vararak müttefik aramaya başlamıştı. İngiltere ve Fransa, Osmanlı Devleti'nin yaptığı bu girişimlere olumlu bir yanıt vermemişti. Bunun zerine İstanbul'da Almanya ile gizli ittifak antlaşması yapılarak Osmanlı Devleti de savaşın içine girmişti.⁵ Osmanlı Devleti'nin katılması ile beraber savaş geniş alanlara yayılıyordu. Müttefik devletlere yardım maksadıyla yedi ayrı cephede savaşmak zorunda kalınmıştı. Bütün cephelerde özellikle topları bilinçli bir şekilde kullanabilecek personele ihtiyaç duyulmuştu.⁶ Savaş sırasında yaşananlar topçu mesahacı⁷ yetersizliğini büsbütün ortaya çıkarmıştı. Alman komutanlar, bu yetersizliği fark ederek topçu mesaha sınıfının yetiştirilmesini teklif ettiler. Savaş sırasında cephelerin haritasını hazırlamak veya gemilerin seyir yönünü çizmek için mesahacıları ihtiyaç vardı.⁸ Topçu mesahacılarla bulunulan yere ve toplara göre hareket edilerek hedef ortadan kaldırılabilirdi. Böylece, topçuların atışlarında

² Arnom, R. (1937). *Topçuluk Dersleri*, İstanbul, TC Genelkurmay Başkanlığı IX. şube, 1.

³ Mehmed Vasıf, *Mesaha Haritası, Dersaadet*, 1322 (1904), s. 2.

⁴ Develioğlu, F. (1993). *Osmanlıca-Türkçe Lgat*, Ankara, 624.

⁵ Akşın, S. (2000). *ağdaş Türkiye 1908-1980*, İstanbul, 54.

⁶ Standford J. S. (2014). *Birinci Dünya Savaşında Osmanlı İmparatorluğu, Savaşa Giriş*, Ankara, 646.

⁷ Mesaha; lmedir. Mesahanın aslı misaha, misahattir. Bir toprağın ölçümü, yüzölçümü olarak kullanılır.

⁸ Mehmed Vasıf, age., 3.

yönlerini belirleyerek kesin sonuçlar elde etmek için Hava Müfettişliğine⁹ bağlı olarak Topçu Mesaha Mektebi açılmıştır. Topçu Mesaha Mektebi'nde verilen eğitim ile talebelerin teorik meslekî bilgilerini, pratik tarzda ilerleterek iyi bir şekilde yetiştirmeleri sağlanabilirdi. Topçu mesahacılar, eğitimlerini tamamladıktan sonra Birinci Dünya Savaşı'nda cephelere gönderilmişlerdir. Sadece savaş sırasında yaşanan bazı durumlardan dolayı mesahacılar yeteri kadar istifade edilememiştir. Aşağıda Birinci Dünya Savaşı'nda topçu mesahacıların görev alabilmeleri için Topçu Mesaha Mektebi'nin açılma süreci ve aldıkları eğitim anlatılmıştır.

Topçu Mesaha Mektebinin Açılması

Birinci Dünya Savaşı sırasında ilk defa Fransızlar tarafından mesaha usulü kullanılmıştır. Amaç, mesaha ile düşman top mevzilerini harita üzerinde belirleyip saldırıları kontrol altına almaktır. Uzman subaylarla askerler arasından oluşturulan mesaha kıtası, bağlı olduğu fırka veya kolordu topçu kıtaatının cephaneye tasarrufunu iyi bir şekilde sağlayabildiği gibi düşmanın en önemli mevzilerini kısa zamanda keşfedip düşman ateşini de engelleyebiliyordu. Topçuların elde etmek istedikleri etkili sonuçların mesaha yardımıyla yapılabilmesi durumu bu kıtanın önemini açıklamaya yeterlidir. Özellikle topçu ateşinin etkili olduğu cephelerde mesaha kıtasının göstereceği faaliyet ve yapacağı yardım çok önemlidir. Ancak bu kadar önemli bir görevin dikkatli ve düzgün bir şekilde yapılması gerekir. Bu da her türlü mesaha alet ve araç-gereçleri ile birlikte yeterli seviyede mesaha kıtaları yetiştirmekle mümkündür. Her şube gibi mesaha kıtası da bilimsel konularda bir takım değişiklikler geçirmiştir. Mesaha kıtası, hem teorik hem de pratik bir şekilde mesahacıların haritaları hazırlamaları ve hedefleri belirlemelerini sağlayabilirdi. Sadece, mesaha kıtasının savaşa katılmadan önce bazı hazırlıklar yapılması gerekiyordu. Bu hazırlıklar sonucunda cephenin vaziyetine göre önemli noktalar belirlenmesi, harita üzerinde tespit edilmesi, telefon tesisatı kurulması belirlenen

⁹ Osmanlı ordusunda hava şubesi, hava müfettişliğine bağlı olup doğrudan Harbiye Nazırının emri altındadır. Hava müfettişliğinde şube müdürü binbaşı ile mirliva rütbesinde, heyet ise birer yüzbaşı, binbaşı, yaver ve iki mülazım ile bir de refakat zabiti tayyareci yüzbaşı bulunur. Bu heyet dışında dört kâtip (bir üçüncü sınıftan mümeyyiz, bir birinci, iki ikinci sınıf kâtip), iki amir ve bir odacıda görevli olarak bulunur. Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), İrade Meclis-i Mahsus (İ.DUİT), No: 20/1, Tarih: 19 Rebiülevvel 1335 (13 Ocak 1917).

noktalara göre keşif planı ile saldırı planları çizilmesi mümkün olabilirdi. Ayrıca, bu görev sırasında her önemli noktanın kronometre saatleri kullanılarak okunan sonuçlar santrale bildirilir, santralde aldığı neticelere göre hararet derecesi ve rüzgara göre düzeltmeler yapar. Daha sonra keşif veya saldırı planına uygun olarak topçuya gerekli açıklamaları verir.¹⁰

Birinci Dünya Savaşı sırasında cepelerde yaşananlar, düşman ordusunun mesaha kıtalarına sahip olduğunu göstermişti. Düşman tarafından gizli tutulan ziya¹¹, sada¹² ve mesaha kıtaları ile kullandıkları malzemeler uzun incelemeler sonucunda belirlenmişti.¹³ 1916 yılında Alman komutanlar tarafından Osmanlı ordusunda Topçu mesaha teşkilatının kurulması teklif edildi.¹⁴ Alman komutanların, Harbiye Nezareti ile yaptıkları görüşmeler sonucunda bu teklif kabul edilerek on beş kadar istihkam zabiti Berlin’de Kommarsadof Sada-i Mesaha Mektebi’ne gönderildi. Zabitler, sekiz ay sonunda Almanya’da kursu başarılı bir Şekilde tamamladılar.¹⁵ Mesaha Şubesinin eğitim kadrosu hazırlandıktan sonra İstanbul’un merkezinde veya evresinde¹⁶ Topçu Mesaha Mektebinin açılması hakkında Hava Müfettişliğine tekliflerde bulunuldu.¹⁷ 1917 yılında Harbiye Nezareti tarafından Hava Mfettiřliđine¹⁸ bağlı Topçu Mesaha Mektebi hakkında bir layiha hazırlandı. Harbiye Nezareti’nin Kavanin Şubesi müdürü Hamdi Mustafa Bey ve Topçu Mesaha Mektebi müdür muavini mlzım-ı evvel¹⁹ Cemal Bey tarafından bu layiha incelenerek bazı düzenlemeler yapılmıştı.²⁰ Topçu Mesaha Mektebi Layihasının maddeleri, görev için uygun hale getirildikten sonra kabul edilmişti. Böylece, 4 Aralık 1917 tarihinde

¹⁰ Mecmua-i Askeriye, Sayı. 10, İstanbul, Matbaa-i Askeriye, 1 Kanunisani 1336 (1 Ocak 1920), 313.

¹¹ Ziya: Işık, aydınlık, ışığın yansımaları

¹² Sada: Ses, yankı

¹³ BOA, Hariciye Sefareti (HR.SFR3), 704/38-1, 4 Mayıs 1914.

¹⁴ BOA, HR.SFR3, 704/38-2, 4 Mayıs 1914.

¹⁵ Mecmua-i Askeriye, Sayı. 2, İstanbul, Matbaa-i Askeriye, 1 Mart 1335 (1 Mart 1919), 43 46.

¹⁶ BOA, Meclis-i Vükela (MV), 249/15, 11 Rebiülahir 1336 (24 Ocak 1918).

¹⁷ BOA, İ.DUİT, 20/36-2-1.

¹⁸ BOA, Şura-yı Devlet (ŞD), 668/4-2-2.

¹⁹ Yeni mezun askerlerin ilk üç veya dört yıllık görevleri sırasında kullanılan nvandır.

²⁰ BOA, ŞD, 668/4-2-8.

İstanbul'da Hava Müfettişliğine bağlı Topçu Mesaha Mektebi'nde eğitime başlanmıştı.²¹

Mektebin İdaresi

Topçu Mesaha Mektebi, Erkan-ı Harbiye Riyaseti heyetinden bir kumandanın kontrolü altında olurdu. Mektep, Topçu Mesaha, Sada Mesaha, Fotoğraf, Plan ve Telefon şubelerine ayrılmıştı.²² Ayrıca mektebin imalathane ve nakliye kıtası da bulunuyordu.²³ Her sene başında bütün mesaha şubesinin zorunlu teçhizat, alet, araç-gereçleri ile diğer malzemelerinin teklifleri sunulurdu. Mesaha ile ilgili alet, araç ve gereçlerin tecrübesi ile devir ve tesliminde bir uzman memur bulunurdu.²⁴ Bütün mesahacıların ortaya çıkardıkları çalışmalara göre görevlerini yapıp yapmadıklarını senede en az bir defa doğrudan müfettişler tarafından da teftiş edilirdi. Mektebin ihtiyacı olan inşaat ve tamirat gibi konularda teklifler yapılabilirdi. Mesahaya ait yenilikler ve değişikliklerin incelenmesi, uygun olanların yürürlüğe girmesi ve tecrübeleri için önerilerde bulunulabilirdi. Yabancı ordularının mesahaya ait kanun ve kurallarının incelenmesinden sonra Osmanlı ordusunda uygulanabilecekler belirlenmişti. Böylece, mesahaya ait bütün iş malzemesinin idaresi ile araç-gereçlerin emir ve kumandası kontrol altına alınmıştı.

Topçu Mesaha Mektebi kumandanlığının emri altında bir imalathane vardı. Mektebin imalathanesinde özellikle sivil amelelerin istihdam edilmesine çalışılmıştı. İmalathane, mektebin ve cephe teşkilatının alet, araç ve gereçlerinin zorunlu tamiratını yapar ve mümkün olduğu kadar ihtiyaç duyulan malzemeleri kendisi imal ederdi. Topçu Mesaha Mektebi, topçuluğa ait konularda Ağır ve Sahra Topçu Müfettişliği ile irtibata geçiyordu. Bu konularla ilgili sonuçlardan Hava Müfettişliği haberdar edilerek yeniliklerden Topçu Mesaha Mektebi'nin de istifade etmesi sağlanmıştı.

Topçu Mesaha Mektebi kumandanı, müstakil bir tabur kumandanı yetkisine sahip olup aşağıdaki görevlerden sorumluydu.²⁵

²¹ BOA, İ.DUİT, 20/36-2-2, 19 Safer 1336 (4 Aralık 1917).

²² BOA, ŞD, 668/4-5-2.

²³ BOA, ŞD, 668/4-2-1.

²⁴ BOA, DH.EUM.2Şb, 55/47.

²⁵ BOA, ŞD, 668/4-3-1.

- a. Topçu Mesaha Mektebi ile ilgili konuları hazırlayarak hava müfettişliğine teklif etmek.
- b. Mesaha kıtasının kadrosunu hazırlamak.
- c. Her senenin başında satın alınması gereken bütün mesaha kıtasına ait zorunlu teğizat, alet ve araç-gereçler ile diğer malzemeleri teklif etmek.²⁶
- d. Mesaha ile ilgili alet, araç ve gereçleri tedarik ettikten sonra muhafazalarını sağlamak.
- e. Mesaha ile ilgili alet, araç ve gereçlerin satın alınmaları sırasında yapılan tecrübelerde bir görevli bulundurmak.²⁷
- f. Mesahaya ait kanunların hazırlanmasını teklif etmek.²⁸
- g. Mesaha kıtasının eksik olan talim ve terbiyesi ile ilgili esasları hazırlamak.
- h. Bütün mesaha kıtasının görevlerini yapıp yapmadıklarını senede en az bir defa kontrol etmek.
- i. Mektebe ait inşaat ve tamirat ile ilgili konularda tekliflerde bulunmak.
- j. İmalathanede sivil amelenin istihdam ve kayıt işlemlerinin hazırlanmasını sağlamak.
- k. Avrupa'da mesaha ile ilgili yenilikleri inceleyerek uygun olanları belirlemek ve tecrübelerini teklif etmek.
- l. Avrupalı devletlerin ordularında mesaha ile ilgili nizamnameleri inceledikten sonra Türk ordusu için uygun olanları teklif etmek.
- m. Mesahaya ait bütün malzeme ile araç-gereçleri idare etmek.²⁹

Mektepte Eğitim

Topçu Mesaha Mektebi muallimleri, öncelikle Almanya Mesaha Mektebi'nde eğitimlerini başarılı bir şekilde tamamlamış olmalıydı. Ayrıca, bütün askerî sınıflardan özellikle matematik dersine istidadı olan zabitan da kabul edilebilirdi. Bunların dışında topçu olup Almanca lisanını iyi bir şekilde bilen zabitan öncelik verilmişti. Mektep kadrosuna küçük zabitan, asker ile diğer askerî sınıflarda kabul edilebilirdi. Küçük zabitan ve efradın kısmen ikinci hizmete ayrılanlardan

²⁶ BOA, şD, 668/4-3-2.

²⁷ BOA, şD, 668/4-5-4.

²⁸ BOA, şD, 668/4-2-6.

²⁹ BOA, şD, 668/4-2-4.

Derya GEÇİLİ
Birinci Dünya Savaşı Sırasında Açılan Topçu Mesaha Mektebi

olmasına özen gösterilmişti. Sadece, cephe kıta teşkilatına görevlendirilecek küçük zabitan ve efradın yüzde yetmiş beşi silahlı hizmetliler arasından seçilmişti.³⁰

1918’de yayınlanan “Topçu Mesaha Mektebi Nizamnamesi” ile küçük zabıt ve efradın mesahacı olarak kabulü, yetiştirilmeleri ve görevleri belli kurallara bağlanmıştı. Bu nizamnameye göre, zabitan ve efrada, topçunun işine yarayabilecek rasad³¹ haritası ile saha endahatlarını³² gösteren panoramik fotoğrafların hazırlanması, düşman batarya çaplarının ve hedeflerinin belirlenmesi, tayyare fotoğraflarındaki mevzilerle ilgili kumandanların işine yarabilecek noktaların haritada gösterilmesi hakkında eğitim verilmişti. Bunlar arasından en önemlisi düşman arazisinde bulunan hedeflerin belirlenerek topçuya rasad vermek için haritaların hazırlanmasıydı. Mektepte, hem teorik hem de pratik bir şekilde mesahacıların haritaları hazırlamaları ve hedefleri belirlemeleri sağlanıyordu. Topçu sada ve mesaha şubeleri, düşman hedeflerinin mevkillerinin belirlenmesi için doğrudan araç-gereçlerle talimler yaparak eğitim almışlardı.³³

Topçu Mesaha Mektebi’nde her eğitim döneminin süresi bir önceki dönemde yapılan tecrübelerle göre belirleniyordu. Bu eğitim cephede, müstakil kıta niteliğinde görev yapabilecek şekildeydi.³⁴ Mektepte düşman hedeflerinin mevkillerini belirlemek için kullanılan sada ve mesaha ile birlikte ileride bunlar üzerinde meydana gelebilecek değişimler ve yenilikler üzerine eğitim verilmişti. Mektep ziya, mesaha, sada, plan, fotoğraf ve telefon olmak üzere beş ayrı şubeye ayrılmıştı. Fotoğraf şubesi, yerden ve havadan alınan fotoğraflar vasıtasıyla doğal bir şekilde düşmanın yerini tespit edilmesini sağlar.³⁵ Plan şubesi, batarya ve bütün arazi planlarının hazırlanması konusunda talimler yaparak yetiştirilir. Telefon şubesi, mesahaya ait telefon şebekesinin tesisi, ziya ve filama işareti ile muhabere usulünü öğrenirdi.³⁶ Mektepte gerek zabıtlere ve gerekse küçük

³⁰ BOA, ŞD, 668/4-5-1.

³¹ Gözlem, gözleyiciler

³² Silah atışı

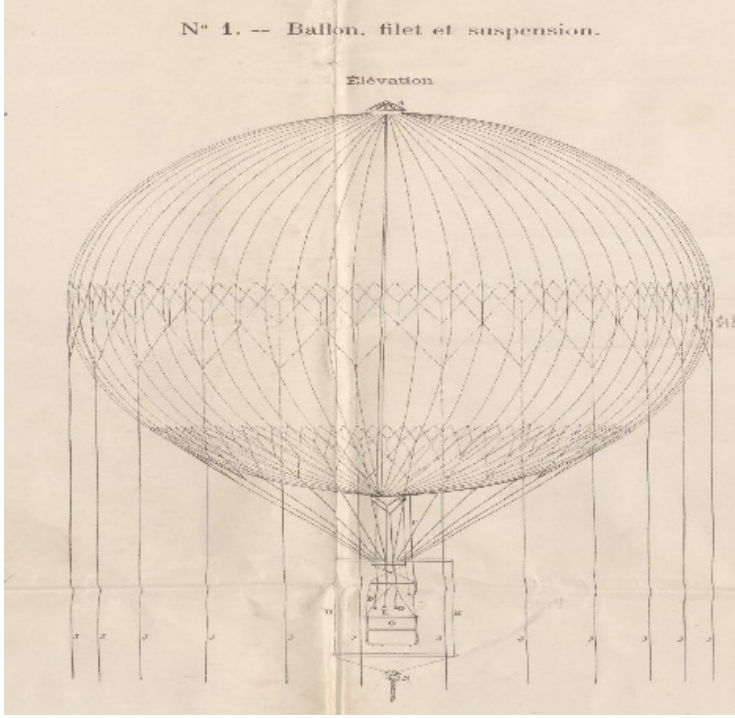
³³ BOA, İ.DUİT, 20/36-1-1, 13 Ramazan 1336 (10 Haziran 1918).

³⁴ BOA, İ.DUİT, 20/36-1-2.

³⁵ BOA, ŞD, 668/4-1-1.

³⁶ BOA, ŞD, 668/4-2-7.

zabitlerle efrada tayyare ve balonlarla uçuşlar yaptırılarak hava keşifleri hakkında bilgi sahibi olmaları da sağlanmıştı.³⁷

Resim 1. Balon Planı³⁸

Mektebin mesaha talimleri, bir zabitin kumandası altında ve bütün talebelerle birlikte yapılmıştı. Mektep, Topçu Endaht Mekteplerinin sahrada yaptıkları topçuluk talimlerinden istifade etmek amacıyla ağır ve sahra topçu müfettişlikleri ile irtibata geçiyordu.³⁹ Hava Müfettişliği ve mektep müdürlerinin bu teklifleri kabul etmesi üzerine hemen uygulamaya geçirilmışti.⁴⁰ Ağır Topçu Endaht Mektebi ile yapılan tecrübeler sırasında topçu mesahacılar oldukça etkili sonuçlar elde etmişlerdi. Bu tecrübeler sayesinde efrad, hem uzman olarak

³⁷ Mecmua-i Askeriye, Sayı. 2, İstanbul, Matbaa-i askeriye, 1 Mart 1335 (1 Mart 1919), 43-46.

³⁸ BOA, PLK.p, 2595-1.

³⁹ BOA, şD, 668/4-4-1.

⁴⁰ BOA, şD, 668/4-5-3.

Derya GEÇİLİ
Birinci Dünya Savaşı Sırasında Açılan Topçu Mesaha Mektebi

yetiştirilmiş, hem de sahra topçu zabıtleri ile meslekî konularda görüşmeler yapılarak fikirleri alınmıştı. Böylece, fotoğraf, mesaha gibi çeşitli şubelere ayrılan zabitan, küçük zabitan ve efrad uzman olarak yetiştirilmekle beraber diğer şubelerdeki görevleri öğrenmişlerdi.⁴¹

Topçu Mesaha Mektebi'nde eğitimlerini tamamlayan askerlerin görevleri sırasında kullanacakları alet, araç-gereç ile zorunlu ihtiyaçları mektep tarafından karşılanarak cephe ve kıtalarına sevk edilmişlerdi. Mesaha kıtası, ilmî olarak doğrudan mektep kumandanlığına, istihdam, idare ve umuru muhakeme gibi konularda ise emri altında buldukları kolordu veya fırka kumandanlığına bağlıydılar.⁴² Kumandanları mesahada yeterlilik gösteremeyenleri kıtalarına iade ederek yerlerine başkalarını görevlendirebilirdi.⁴³

Resim 2. Mesahacı⁴⁴

⁴¹ BOA, ŞD, 668/4-2-3.

⁴² BOA, ŞD, 668/4-5-5, 13 Ramazan 1336 (22 Ramazan 1918).

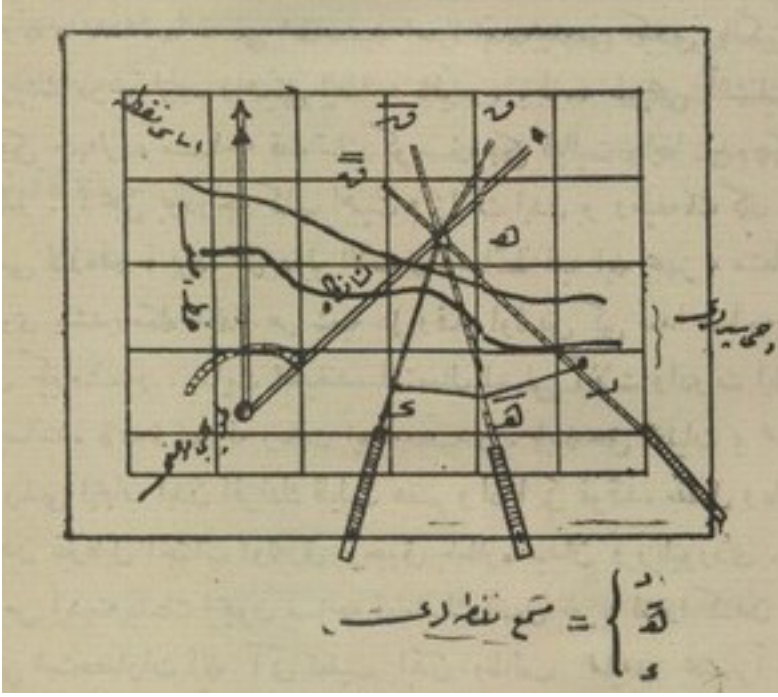
⁴³ BOA, İ.DUİT, 20/36-2-1.

⁴⁴ Nadir Eserler Kütüphanesi, T330-133.

Topçu Mesahacı Sınıfının Görevi

Dürbün ile saldırı noktalarının belirlenmesine bağlı olarak ortaya çıkan mesaha gitgide ilerleyerek topçular için iyi bir yardımcı sınıf olmuştu. Alman topçular için artık mesaha kıtasının yardımları ile keşfedilmemiş düşman bataryası, yakalanmamış gizli top, güvenli bir şekilde ateş edilmemiş siper, topçunun menzili içinde tahribi mümkün olmayan sabit balon kalmayacaktı. Ziya ile mesaha, gözle görülebilen hedeflerin tespit edilmesini sağlıyordu. Bu hedefler; alev veya dumanı görülen bir top ile makineli tüfek mevziileri, düşman gözlem noktaları, helyosta muhabere noktaları, sabit balon hangarları, cephanelikler, cephanenin sevkinde kullanılabilen yollar, düşman cephesi gerisindeki kıtaat kısacası, görülebilen önemli topçu hedeflerinden oluşuyordu. Bu önemli hedef noktalarının belirlenmesi için kullanılan alette nişan dairesi ve batarya dürbünüydü. Nişan daireleri, geceleri alev ve ışığı görülebilen hedeflerin belirlenmesinde kullanılırdı. Batarya dürbünleri ise gündüzleri gözle ve dumanları ile görülebilen hedefleri belirlemek içindi. Her iki aletin parçalarından herhangi biri asıl hat denilen uygun bir noktaya sabit olarak yerleştirilirdi. Bu aletlerden başka her mesaha noktasında bir telefon ve cep saati bulunurdu. Mesahanın yüksekçe, cepheye bakan, topçu ateş muntikasını sarıp kavrayan üç ile yedi arasında gözlem noktası vardı. Bu noktalar, bir duvar üzerinde bulunurlar ve mümkün olduğu kadar kapalı bir halde tutularak düşmandan gizlenirlerdi. Mesaha noktaları, telefonla bir santral merkezine bağlanmışlardı. Her mesaha noktasında bir küçük zabıt, beş nefer ve üç telefoncu bulunurdu. Görevleri gece ve gündüz nöbetle gözlem yapmaktı. Böylece, mesaha noktalarının topçu mevzileriyle iletişim kurması mümkün olabiliyordu. Mesaha noktaları için özellikle saldırılardan korunabilen mahaller seçilmişti. Her mesaha noktası, bataryalara telefonla bağlıydı. Telefonlar, santralden söylenen sözleri her mesaha noktasında birden işitilebilecek bir şekilde yerleştirilmişti.⁴⁵

⁴⁵ Mecmua-i Askeriye, Sayı. 10, İstanbul, Matbaa-i Askeriye, 1 Kanunisani 1336 (1 Ocak 1920), s. 273-276.

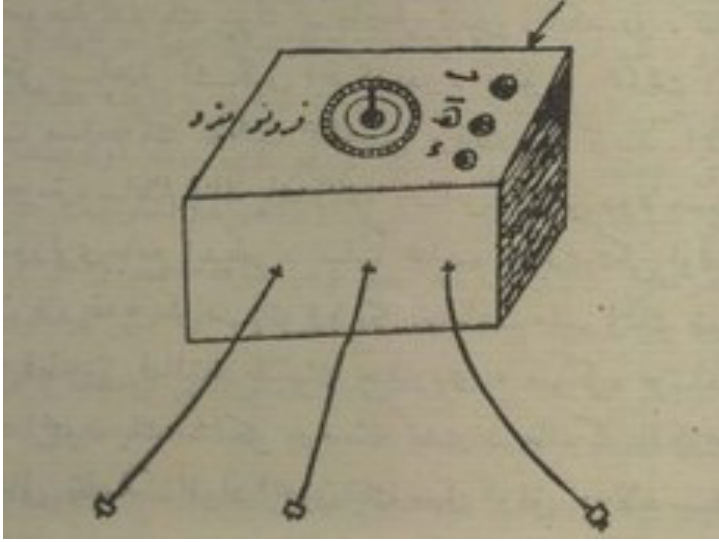

Resim 3. Mesaha Haritası⁴⁶

Düşman topunun alevi veya dumanını gören bir mesaha noktası, santrale haber gönderiyordu. Bütün mesaha noktalarına bunu görüp görmedikleri sorulur, en az üç mesaha noktası görüyorsa bunu durdurmak için emir verilirdi. Her mesaha noktasının dürbün veya nişan dairesinin başında bulunan kestirici denilen görevli, görünen alev veya dumanın ortasına nişan alırdı. Kestirdiği andaki saat, dakika ve alette okuduğu rakamı telefoncuya söyler, telefoncu defterine kayıt eder ve bunu santrale bildirirdi. Telefoncu, santrale mahsus diğer bir deftere mesaha noktalarını sırası ile saat ve rakamlarını kayıt ederdi. Santraldeki zabitan, Resim 1’de olduğu gibi plan üzerine gördüğü şeffaf kağıt üzerindeki mesaha noktasının ortasına gelirdi. Çizgiler üzerine bildirilen saat ve dakikayı işaret eder, üzerlerinde yazılı olan saatlere nazaran bir diğerine en yakın olan (1 ile 2 dakika) farklı çizgilerin noktaları bulunur, bu nokta düşman top mevkidir. Eğer bir batarya ateş ediyorsa her görülen alev veya duman kestirilirdi. Düşman doğal olarak sürekli saldırdığı için her defa çizilen çizgiler, bir demet teşkil ederdi. Bu

⁴⁶ Mecmua-i Askeriye, Sayı. 10, s. 274.

demetlerin telafi noktaları batarya mevzii olurdu. Batarya içinde demet (deste) şeklinde ayrı ayrı top mevzileri kolaylıkla görülebilirdi. Topçu ile saldırılan top mevziinin yeri yazılırdı. Bu sefer, bu mevzi üzerine şeffaf bir kağıt konur, düşman batarya veya top mevzii ile ona saldırabilecek topçunun arası belirlenirdi. Topçu kumandanına bilgi verilir, onun emriyle batarya telefon şebekesi vasıtasıyla santralle irtibata geçer, saldırı mesafesi plan üzerindeki ölçümlere göre topçuya bildirilir ve ateş etmesi söylenirdi. Topun ateşi santrale bildirilir, santralden de bütün mesaha noktalarına “ateş edildi” şeklinde ikaz işareti verilirdi. Mesaha noktaları daha önce kestirdikleri düşman bataryası istikametinde tarassut ederlerdi. Merminin düşüş noktasındaki alev veya duman kestirilirdi. Santrale okudukları rakamı söylerler ve bu defa düşman topu kestiriliyor gibi merminin düşüş noktası plan üzerinde bulunurdu. Hedefe göre (uzun, kısa, sağ ve sol) düşüş noktası, metre cinsinden topçuya bildirilirdi. Topçu buna göre atışında değişiklikler yaparak ateşe hazır olduğunu santrale bildirirdi. Hedef üzerinde Topçu tarafından yapılan değişikliklerden sonra etkili saldırıya geçilirdi.⁴⁷

Resim 4. Mesahacıların Elektrikli Saatleri⁴⁸

⁴⁷ Mecmua-i Askeriye, Sayı. 10, s. 275.

⁴⁸ Mecmua-i Askeriye, Sayı. 10, s. 275.

Savaş Sırasında Topçu Mesahacıların Yaşadıkları Sorunlar

Birinci Dünya Savaşından dolayı Topçu Mesaha Mektebi'nde talimler tam olarak yapılamamıştı. Sadece görevleri üzerine bazı tecrübelerde bulunduktan sonra hızlı bir şekilde birinci mesaha kıtası, Suriye'ye sevk edilmişti. Birinci mesaha kıtası, savaşın zor şartlarında görevlerini yapmaya çalışıyorlardı. Mesaha kıtasına Şam'da iki ay kadar tam bir görev verilmediğinden dolayı boşta kalmışlardı. Aslında mesahacılar, boşa geçirilen iki ay boyunca talimlere devam edebilirlerdi. Mesahacılar, görevlerinin en basit konularından biri olan dürbün nişan dairesinin üzerindeki bölümleri bile güçlkle okuyabiliyorlardı. Bu belirsizliklerden dolayı topçu mesahacıların bir kısmı Şam'dan ayrıldılar. Bir süre sonra, Yıldırım orduları grubunun emriyle kıtanın yarısı Nasıra'ya geldi. Nasıra'da iki hafta kadar bir talimden sonra sekizinci ordu ile yirmi ikinci kolordunun denizden ve karadan mesaha noktalarını hazırlamağa başladılar. Alman Harita Şubesinin de yardımları ile istenilen planlar meydana getirildi. Mektepte Türk yerine Alman çavuşlar, tercümanlarla birlikte askerlere eğitim veriyorlardı. Ancak, askerlere görevleri hakkında doğrudan bir eğitim verilmediğinden mesahacılar tam olarak yetiştirilememişti. Mesahacıların kullandıkları alet, araç ve gereçlerle, görevlerinin dağıtılmaları konularında da tasarrufa riayet edilmemişti.⁴⁹ Ayrıca, mesaha noktalarını belirlemek için muallim ve efratta yeterli sayıda değildi. Kıta kumandanı, mesaha görevinin yapılabilmesi için ihtiyaç listesi hazırlayarak bunu tamamlamaya çalıştı. Bir süre sonra mesaha kıtası tekrar Nasıra'ya hareket emrini aldı. Kumandanının iki ay kadar mesaha kıtasından ayrı olmasından dolayı askerler arasında düzen iyi bozulmuştu. Mesahacı askerler, hiçkimseden yardım göremediklerinden Nasıra'da savunmasız ve yetersiz kalmışlardı.

Üçüncü mesaha kıtası, tifüs hastalığına yakalandığından dolayı büyük kayıplara uğramışlardı. Daha sonra bir Alman yüzbaşısının refakatinde Filistin'e doğru hareket ettiler. Özellikle üçüncü mesaha kıtasının Filistin'de yedinci ordu ile birlikte çok başarılı faaliyetleri olmuştu. Mesahacılar göreve yeni başlamalarına rağmen kısa süre içinde elli düşman bataryasının yerini belirlediler. Bütün keşfedilen mevzilere topçularla birlikte saldırılar yapıldı. Ancak bir süre sonra mesahacılar görevlerini yerine getirmekte zorlandılar. Filistin cephesinin sıcak havasından dolayı özel bir durumu vardı. Rasat görevi, tam olarak gündüz vakti yapılabiliyordu. Bu durumdan dolayı gece belirlenen bataryalara ancak gündüz

⁴⁹ BOA, DH.HMS, 7/3. 6 Rebiülevvel 1339 (18 Kasım 1920).

vakitlerinde tayyarelerle saldırılabiliyordu. Çoğunlukla gündüzleri saldıran düşman bataryalarının belirlenmesinde zorluklar yaşandığından burada sada mesahacılara ihtiyaç duyulmuştu. Çünkü sıcaklığın şiddetinden bütün engeller hafif bir dumanla örtülüyor, düşman muntıkası tam olarak keşfedilemiyordu. Topların derinden gelen seslerinden başka bir şeyi rasad etmek mümkün olmuyordu. Aslında topçular için büyük önemi olduğundan düşmanın saldırıları sada mesaha usulüyle ortadan kaldırılabilirdi. Fakat daha fazla muallim ve efrada ihtiyaç duyulan sada mesaha usulüne, mektep tarafından uzun bir eğitim ve talimden sonra uygulamaya geçirilebileceği düşünülmüştü. Mektep, sada mesaha ile eksiklikleri nazar-ı dikkate alarak talimlere başlamıştı. Bir komutanın kontrolü altında yeni sada mesaha kıtaları açılarak ordunun eksiklikleri tamamlamaya çalışılmıştı. Ancak bu sırada Mondros mütarekesi imzalandığı için sada mesaha çalışmalarına da devam edilememiş ve Topçu Mesahacı Mektebi kapatılmıştır.⁵⁰

Sonuç

Yeni bir takım saldırı usulleri ortaya çıkaran dört senelik Birinci Dünya Savaşı sırasında yeni askeri birliklere ihtiyaç duyulmuştu. İtilaf devletleri, özellikle cephelerde İttifak devletlerine karşı Topçu Mesaha kıtaları kullanmaya başlamıştır. Osmanlı Devleti, savaş sırasında cephelerde yaşanan sorunlardan dolayı İtilaf devletlerinin topçu mesaha kıtalarının önemini fark etmişti. Mesahanın desteğine şahit olan Osmanlı Devleti kendi mesaha kıtalarını oluşturmaya karar vermişti. Bu amaçla İtilaf devletleri tarafından gizli tutulan ziya, sada ve mesaha kıtalarına ait malzemeler uzun incelemeler sonucunda belirlendi. Mesaha gibi bir görevin kalifiye elemanlarla yapılması da mümkün değildi. Topçu Mesahacı eksikliğinden yaşanan sorunların etkisiyle Hava Müfettişliğine bağlı olarak İstanbul'da Topçu Mesaha Mektebi açılmıştır. Mektep ile ilgili kararların uygulamaya geçirilmesi doğrudan Harbiye Nazırının sorumluluğunda olmuştu. Bu mektep için hazırlanan Topçu Mesaha Mektebi Talimatnamesine göre talebelerin hem sınıfta hem de doğrudan eğitim almaları öngörüldü. Böylece, Topçu Endaht Mekteplerinin sahrada yaptıkları talimlerden istifade etmek üzere tekliflerde bulunmuş ve hava müfettişliğinin onaylaması ile

⁵⁰ Mecmua-i Askeriye, Sayı. 10, İstanbul, Matbaa-i Askeriye, 1 Kanunisani 1336 (1 Ocak 1920), Erkan-ı Harbiye-yi Umumiye Dördüncü Şube Tarafından Ayda Bir Defa Neşr Olunur, 313-315.

Derya GEÇİLİ
Birinci Dünya Savaşı Sırasında Açılan Topçu Mesaha Mektebi

uygulamaya geçirilmişti. Böylece İzmir'e ve Suriye'ye gidecek mesaha kıtaları sahrada talimler yaparak kendilerini geliştirmeye başlamışlardır.

Birinci Dünya Savaşı döneminde mesahacılar özellikle Filistin ve Suriye cephelerinde görevlendirilmişlerdi. Topçu Mesaha Mektebi'nde eğitim alan zabitan ve efrad ile ziya ve mesaha kıtaları oluşturulmuştu. Topçuların yaptıkları iş ve görevler sorumlulukları nedeniyle oldukça zordur. Savaş sırasında topçu mesaha teşkilatının görevi, topçunun yapacağı saldırılar için düşman hedeflerinin aydınlatılması, yerlerinin belirlenmesiydi. Topçular için büyük önemi olduğundan düşmanın saldırıları sada mesaha usulüyle ortadan kaldırılabildi. Ancak teknik eleman yetersizliği ile öneminin tam anlamıyla fark edilmemesinden dolayı topçu mesahacılar savaş sırasında yeterince faydalanılamamıştı. Mondros Mütarekesinin imzalanması ile mesaha çalışmaları yarıda bırakılarak Topçu Mesaha Mektebi de kapatılmıştır. Aslında teknolojik alanda topçunun görevini kolaylaştıran topçu mesahacılara önem verilseydi, Birinci Dünya Savaşı'nda Filistin ve Suriye Cephelerinden de başarılı sonuçlar alınabilirdi.

Kaynakça

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)

Şura-yı Devlet (ŞD), 668/4-1-1 668/4-2-2, 668/4-2-1, 668/4-2-3, 668/4-2-4, 668/4-2-6, 668/4-2-8, 668/4-2-7, 668/4-3-1, 668/4-3-2, 668/4-4-1, 668/4-5-1, 668/4-5-2, 668/4-5-4.

Dahiliye Nezareti Hukuk Müşavirliği (DH.HMŞ), 7/3.

Dahiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye İkinci Şubesi (DH.EUM.2Şb), 55/47.

İrade Meclis-i Mahsus (İ.DUİT), 20/36-1-1, 20/36-2-1, 20/36-2-2, 20/1, 19 Rebiülevvel 1335 (13 Ocak 1917).

Hariciye Nezareti Sefareti (HR.SFR3), 70/38, 4 Mayıs 1914.

Hariciye Nezareti (HR.TH), 171/75, 13 Mart 1896.

Meclis-i Vükela (MV), 249/15, 11 Rebiülahir 1336 (24 Ocak 1918).

Deniz Müzesi Arşivi (DMA)

Bahriye Nezareti (BN), 96/2017-22, 96/2017-23, 96/2017-24.

Diğer Kaynaklar

Arnorn, R. (1937). *Topçuluk Dersleri*, İstanbul: TC Genelkurmay Başkanlığı IX. Şube.

Akşin, S. (2000). *Çağdaş Türkiye 1908-1980*, İstanbul.

Düştur 10, Tertib 2, Numara: 52, "Topçu Mesaha Mektebi Nizamnamesi", 13 Rebiülahir 1336 (26 Ocak 1918), 20 Kanunisani 1334 (20 Ocak 1918), s.75-78.

Düştur 9a, Tertib 2, Numara: 50, "Umur-ı Havaiye Müfettişliğiyle Umur-ı Havaiye Şubesinin Teşkilat ve Vezaifi Hakkında Nizamname", 19 Rebiülevvel 1335 (13 Ocak 1917), 31 Kanunisani 1332 (13 Şubat 1917), s. 99-104.

Develioğlu, F. (1993). *Osmanlıca-Türkçe Lügat*, Ankara.

Mehmed Vasıf. 1322 (1904). *Mesaha Haritası*, Dersaadet.

Mecmua-i Askeriye, Sayı. 2, İstanbul, Matbaa-i Askeriye, 1 Mart 1335 (1 Mart 1919), Erkanı Harbiye-yi Umumiye Dördüncü Şube Tarafından Ayda Bir Defa Neşr Olunur. s. 43-46.

Mecmua-i Askeriye, Sayı. 10, İstanbul, Matbaa-i Askeriye, 1 Kanunisani 1336 (1 Ocak 1920), Erkan-ı Harbiye-yi Umumiye Dördüncü Şube Tarafından Ayda Bir Defa Neşr Olunur. s. 273-276.

Mecmua-i Askeriye, Sayı. 10, İstanbul, Matbaa-i Askeriye, 1 Kanunisani 1336 (1 Ocak 1920), Erkan-ı Harbiye-yi Umumiye Dördüncü Şube Tarafından Ayda Bir Defa Neşr Olunur. s. 313.

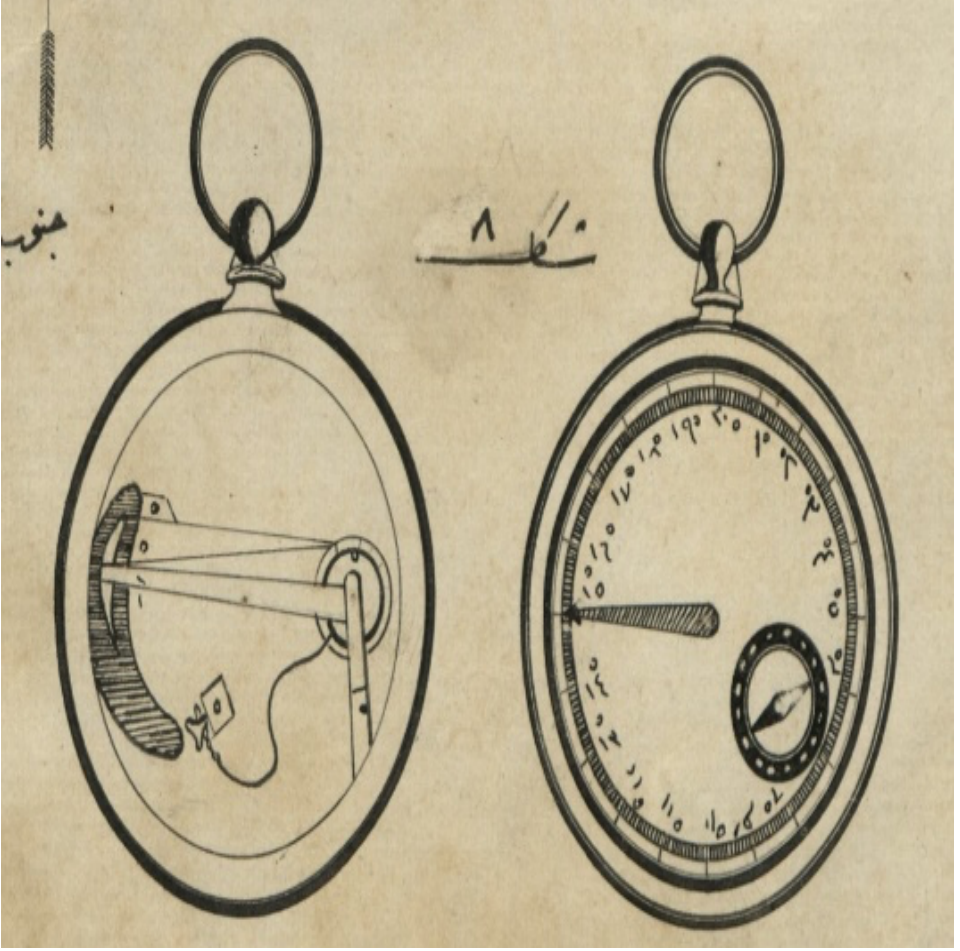
Standford, J. S. (2014). *Birinci Dünya Savaşında Osmanlı İmparatorluğu, Savaşa Giriş*, Ankara.

Nadir Eserler Kütüphanesi

T330-133, T330-132, 92520-92520-2.

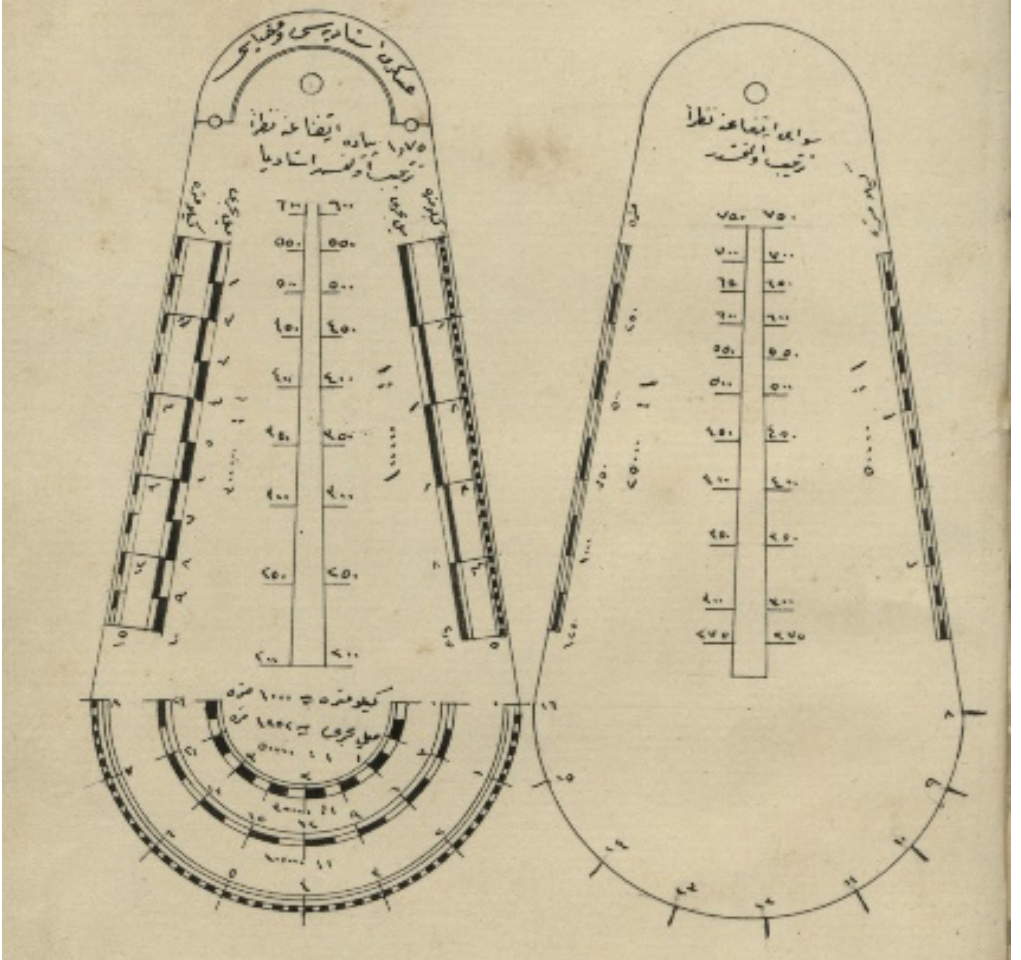
EKLER

Ek 1.

Nadir Eserler Kütüphanesi, T330-133.

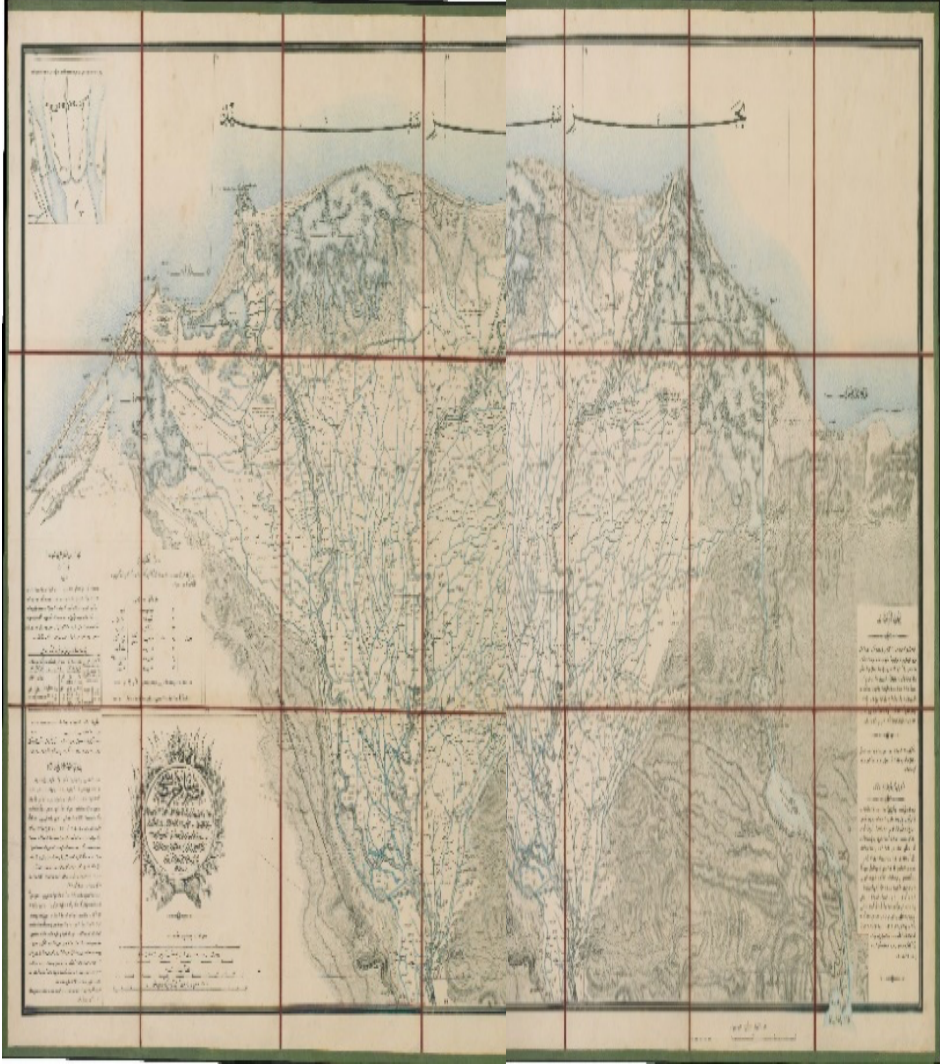
Ek 2.

Nadir Eserler Kütüphanesi, T4330-132.

Derya GEÇİLİ
Birinci Dünya Savaşı Sırasında Açılan Topçu Mesaha Mektebi

Ek 3.

Nadir Eserler Kütüphanesi, 92520-1, 92520-2.